

Використання комп'ютера у навчальній діяльності виглядає дуже природним із погляду дитини і є одним із ефективних способів підвищення мотивації та індивідуалізації її навчання, розвитку творчих здібностей і створення теплої емоційного середовища.

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2012.

2. Пільгачук В. Профілактика професійних захворювань користувачів комп'ютерів. – Тернопіль: Підручники й посібники, 2004.

3. Пономаренко Л.В. Використання інформаційних технологій у практиці роботи початкової школи. – Харків: Вид. група «Основа», 2010. – 156 с.

4. Сидоренко Н. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках читання (3 клас)// Поч. школа. – 2012. – №11. – С. 19-21.

5. Фурс Г.О. Інноваційні педагогічні процеси у початкових класах як шлях до якісної освіти// Поч. навч. та вих. – 2009. – №16-18. – С. 10-15.

The article deals with the problem of literary reading lessons as a major component of the speech development of students. It is claimed that in preparation for the lessons of literary reading, the teacher should outline the structure of the lesson and pick up the basic methods of training, including appropriate and promising introduction of information and computer technology. Along with the positive aspects of using computers in teaching students the negative factors are revealed.

Keywords: *literary reading, information and computer technology, reading competence, communicative and cognitive competence, psycho-pathological symptoms, somatic disorders.*

УДК 930.2(477.83/.86) «18/19»

Тарас Савшак (Дрогобич)

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ В УКРАЇНСЬКИХ ГІМНАЗІЯХ ГАЛИЧИНИ У ПЕРІОД ВІД СЕРЕДИНИ ХІХ ДО 30-х років ХХ ст.

У статті розглядаються шляхи становлення методики навчання історії в українських навчальних закладах Галичини в період від середини ХІХ ст. до 30 років ХХ ст. Розкривається зміст, методи, форми та засоби навчання історії в підготовчих та основних гімназійних класах, висвітлюються проблеми засвоєння учнями історичних явищ та фактів у гімназіях Галичини в обстежуваний період.

Ключові слова *шляхи, розвиток, метод, методика, навчання, зміст, історія, методи, форми, засоби, гімназія, українська, Галичина.*

Постановка проблеми. Слово «методика» походить від давньогрецького слова «methodike», що означає «шлях дослідження», «спосіб пізнання» [12, 23]; до неї входять такі категорії, як зміст, методи, форми, засоби навчання. Зміст предмета «історія» становлять програми та підручники, які створювалися від найдавніших часів до сьогодні [6; 7; 8; 11; 12; 13]. Під методикою вчені розуміють спосіб практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями розглядуваного об'єкта [12, 32]. Сукупність методів, спрямованих на досягнення певної мети, є методикою [11, 34]. Методика – це вчення про методи викладання певної науки, предмета [13, 45]. Зміст методики і значення самого терміна не завжди були однаковими, вони змінювалися з розвитком самої методики, з формуванням її наукових основ.

Початкові елементи методики навчання історії зародилися з введенням викладання предмета як відповідь на практичні питання про цілі викладання, про відбір історичного матеріалу, якому навчали учнів, і прийоми його розкриття. Для розуміння сутності і змісту будь-якої науки треба чітко визначити її об'єкт та предмет дослідження. Отже, об'єктом вивчення методики історії як науки є процес навчання: процес педагогічної взаємодії між учителем і учнями, спрямований на формування особистості і розвиток особистості дитини засобами історії. Предметом методики навчання виступає конкретна сторона, сфера, частина об'єкта дослідження, тобто певна система навчання історії, що містить взаємопов'язані компоненти (зміст, організацію, результати навчання тощо) і закономірні зовнішні і внутрішні зв'язки цієї системи, які обумовлюють її функціонування. До зовнішніх зв'язків системи належать чинники розвитку суспільства, що відбиваються у соціокультурному середовищі, політичному та економічному становищі населення, рівні розвитку педагогічної та історичної науки тощо. О.І. Пометун визначає методику навчання історії як наукову дисципліну, що досліджує процес навчання історії як системи у її взаємозв'язках, протиріччях і закономірностях для забезпечення якісної історичної освіти учнів [12, 65].

Перші відомості про методику навчання історії доходять до нас від середини XIX ст. Німецький вчений Ф. Дістервег у першій частині книги «Керівництво до освіти німецьких учителів» розкрив загальні питання педагогіки, а в другій розглянув фахові методики навчання, у т.ч. й навчання вітчизняної історії, яку вважав провідним предметом з географія, рідна мова, природні науки, математичні науки. Велике місце відводив вчений в освіті дітей вітчизняній історії і географії, рідній мові і літературі [5, 17].

Головне завдання навчання історії, за А.Дістервегом, – розвиток розумових здібностей дітей. Формальна освіта пов'язана з матеріальним

світом. Навчання сприяє усебічному розвитку дитини і його моральному вихованню. Під час навчання дітей історії потрібно враховувати особливості дитячого сприйняття. Для цього потрібно йти, як вважає вчений, від прикладів до правил; від предметів до слів, що означають їх; від простого до складного; від легшого до важкого; від відомого до невідомого матеріалу [5, 78].

Ці та інші положення методики були взяті на озброєння австрійськими та російськими вченими методистами, починаючи з 50 років XIX ст. і до 30 років XXст. [3; 4; 6; 7; 8; 11].

Однак потрібно зазначити, що і сьогодні вони є актуальними, оскільки сучасна програма вимагає дотримання принципів наступності і перспективності у вивченні історії в загальноосвітніх закладах. Щоб добре знати сучасний стан розвитку методики навчання історії, то треба орієнтуватися в минулому, особливо в галицький період, коли виникали україномовні гімназії і в них провідним предметом, крім рідної мови, було вивчення історії рідного краю.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Академічна гімназія у Львові виникла із реорганізації нижчої міської школи, яка була організована ще у 14 столітті (приблизно у 1382 році). У першій половині 15 століття ця школа була академічним відділом Краківської академії. Школа отримувала магістрів і ректорів із Кракова, але магістрат міста сам їх вибирав і оплачував. У першій половині цього століття школа отримала назву «*gimnasium academicum*», залишаючись водночас вищою школою із курсами викладання філософії та богослів'я [10, 36]. У такому вигляді вона працювала до відкриття Львівського університету в 1794 році. Тоді ж у школі були відмінені курси філософії та богослів'я [10, 39].

У 1850 році на підставі нової організації шкіл в Австрії гімназія була розширена декретом міністерства від 22 липня 1848 року до восьми класів, а також підтверджена найвищим патентом від 3 березня 1855 року [2, 34].

Постановою від 31 травня 1873 року було затверджено викладання предметів у ній руською мовою, тобто українською. Шкільний рік розпочинався 1 вересня 1882 року [3, 161].

Дослідники зазначеного періоду розкривають політику австро-угорської влади у галузі освіти, розвиток різних типів шкіл у Галичині, боротьбу народних мас за демократизацію освіти в цьому краю. Однак незначне місце у цих дослідженнях відводиться питанню розвитку методики навчання історії як предмета в школах. Про це можна прочитати в працях дослідників з історії Галичини різних авторів [1; 2; 9; 10].

Мета статті. Висвітлити шляхи становлення методики навчання історії в українських навчальних закладах Галичини в період від середини XIX ст. – до 30 років XX ст. При цьому потрібно розкрити зміст, добір методів, прийомів, форм та засобів навчання історії в підготовчих та основних гімназійних класах.

Виклад основного матеріалу. Серед шляхів розвитку методики історії українських гімназій середини XIX ст.– поч. XX ст. визначається зміст навчання історії, який реалізується через усвідомлені цілі вивчення предмету «історія» учнями.

У навчальному плані перш за все звертає на себе увагу незначна кількість годин, відведених на вивчення історії. Вона починається з підготовчого класу і завершується у 8 класі [3, 163].

Головним завданням викладання історії в старших класах виступає ознайомлення дітей із внутрішнім політичним розвитком країни. Оскільки загальні цілі, які переслідують вчителів історії в середній школі, виключають можливість систематичного завершення зображення укладу різних держав, то достатньо вияснити головні типи держав і при цьому провести між ними взаємозв'язок у висвітленні подій. Це такі типи, як єврейська теократія, фінікійсько – караєгенська держава, кастичний уклад Індії і Єгипту, ассирійський деспотизм і його покращена форма в Персидській монархії, грецька «нормальна» форма монархії та республіки, спроба федерального укладу у греків, римська «правова» держава, панство, німецьке королівство, англійський парламентаризм, французький абсолютизм, розвиток нового представницького правління і, нарешті, «найбільш вдосконалене вираження сучасного індивідуалізму у федеральній унії» [8,128].

Таким чином, учитель має у результаті огляду та історичної оцінки цих різноманітних державних і суспільних типів ввести учня у сферу сучасних відносин.

Вивчення державного і суспільного ладу повинно розглядатися з історичної точки зору. У цей період чітко простежується вивчення історії в українських гімназійних класах паралельно з географією. У процесі викладання географії має бути звернена увага на історичну місцевість. Учитель історії, крім загального географічного нарису кожної країни, до зображення яких він переходить, має показати вплив природи на культуру народу, який вивчається [7, 189].

При цьому потрібно детально ознайомлювати учнів з місцевістю, яка є центром важливих подій. Необхідно здійснювати порівняння політичної карти періоду, який вивчається, із сучасним історичним періодом.

Аналіз методичної літератури з окресленої проблеми показав, що в доборі методів, форм та засобів навчання учителі гімназійних класів зосереджували свої зусилля на таких методах, як лекція, бесіда та розповідь у вищих класах, і розповідь, пов'язана з бесідою – у нижчих класах [11; 12; 13].

У вищих класах зв'язна розповідь учителя набуває наукового викладу матеріалу, оскільки учні мають навчитися розмежовувати причини історичних явищ, обставин, які затримували або прискорювали успіх та хід подій.

Учителі застосовували додаткове читання уривків із джерел та історичних творів: вірші Тиртея, Солона, сцени з Есхіла, Аристофана, характеристики Мамлезена, Курціса, Ранке тощо. Їхнє використання сприяє зацікавленню учнів історичними фактами та явищами» [13, 156].

Важливе місце відводилося підбору наочних посібників: малюнків, фотографій, моделей тощо. Однак головним виступала доцільність у застосуванні цих засобів у навчанні історії.

Оскільки наочних посібників з історії було не так багато, тому вчитель майже нічого не може ілюструвати, майже нічого не може дати прочитати учням у цілому дуже важливих курсів (частин, розділів). Так, наприклад, відсутні книжки для читання, картини, атласи до всіх розділів середньовічної історії [11, 342].

Методика навчання історії в той період пропонувала за розповіддю вчителя, в нижчих класах, треба повторювати вивчене з учнями в процесі уроку (урок триває годину). Наступний урок починається з нового повторення вивченого матеріалу [8, 243].

У старших класах повторення протягом одного й того ж уроку не потрібне. Однак потрібно застосовувати письмові роботи. Методика їхнього використання включає наступні положення: зв'язок вивчених тем між собою; врахування принципу доступності в засвоєнні матеріалу; врахування наступності і перспективності у формуванні історичних понять тощо.

Наприклад, після ознайомлення учнів 8 класу з республіканським періодом римської історії можна запропонувати дітям виконати зображення аграрного законодавства і його значення для Греків включно. Або розвиток прав плебей, оскільки воно проявилось в здобутті доступу до посад і зміні статусу, положення і значення різних народних зборів.

Можна пропонувати використовувати написання творів як під керівництвом учителя, так і самостійно.

Висновки. Ми визначили наступні шляхи розвитку методики навчання історії в українських галицьких гімназіях: зміст навчання, добір методів, форм і засобів навчання.

1. Австрія П. Австрійський парламент. Національності Австро-Угорщини. Культурне життя Австрії. Народна освіта в Австрії. – Відень, 1918 –11с.

2. Барна М.М. Розвиток педагогічної освіти в Галичині (1772-1939 рр.) / М.М. Барна // Рідна школа.– №7-8.–С.33-48.

3. Вѣстникъ Воспитанія. Научно – популярный журналъ для родителей и воспитателей / издав. Под ред. Д-ра Е.А.Покровскага. – Москва. Типография М.Гвочанинова, Б.Чернышевский пер. д. Пустошкина, 1890. – № 7. С. 160 –165.

4. Випперъ Р. О преподаваніи исторіи въ австрійськихъ гимназіяхъ // Русская школа.– 1891.– № 11.–С. 120-131.

5. Дистерверг А. Избранные педагогические сочинения. – М.: Учпедгиз, 1956.–345 с.

6. Карѣевъ Н. О преподаваніи исторіи въ срѣдней школѣ / Н. Карѣевъ // Русская школа. – 1899. – № 10.– С.193-216.

7. Копистянський А. Оповідання історії Австрійсько-Угорської держави в звязи з всесвітною історією / А. Копистянський. – Коломия: Галицка накладна Якова Оренштайна, 1914. – 207 с.

8. Кролюницкий А. В. Опыт методики элементарного курса истории. С прил. программы курса, хрестоматии из статей разных авторов и библиографических списков кн., карт и картин, относящихся к курсу истории / А. В. Кролюницкий. – СПб : Издание акц. общ. печ. дела «Издатель» (Паровая скоропечатня Я. И. Либермана), 1899. – 377 с.

9. Курило В., Ліщенко М., Романець О., Сирота Н., Тимошук Б. Північна Буковина, її минуле і сучасне. – Ужгород, 1969.–247 с.

10. Курляк І. Є. Українська гімназійна освіта у Галичині: (1864-1918). – Львів, 1997.–222с.

11. Покотило К.П. Практическое руководство для начинающего преподавателя истории / К.П. Покотило. – Изд. им. В. Казначеева. – С.-Петербургъ, 1912.– 460 с.

12. Пометун Е.И.Школьное историческое образование в Украине: пути развития и проблемы /Е.И. Пометун; под ред. члена-кор. Г.П. Шевченко. – Луганск: Изд. Восточноукраинского гос. ун-та, 1995.– 200 с.

13. Рапаєва М. В. Методи навчання історії у вітчизняній школі другої половини ХІХ – початку ХХ століття : дис. ... кандидата пед. наук 13.00.02 / М.В. Рапаєва; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2007. – 205 с.